

- cohesion of competences: exploring theories and designing materials for teacher education [edited by A.-B. Fenner and D. Newby]. – Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2006. – 95–111 p.
6. Patel M. F. English language teaching: methods, tools & techniques / M. F. Patel, P. M. Jain. – Jaipur, India : Sunrise Publishers & Distributors, 2008. – 191 p.
 7. Schlak T. Grammatik induktiv oder deduktiv vermitteln? Zielgruppenorientierte Methodikforschung an einem konkreten Beispiel veranschaulicht / Torsten Schlak // Empirische Arbeiten aus der Fremdsprachenerwerbsforschung. Beiträge des Hamburger Promovierendenkolloquiums Sprachlehrforschung [J. Eckerth (Hrsg.)]. – Bochum : AKS-Verlag, 2003. – S. 81–96.
 8. Thornbury S. An A-Z of ELT: a dictionary of terms and concepts used in English language teaching / Scott Thornbury. – Oxford : Macmillan Publishers Limited, 2006. – 256 p.
 9. Tönshoff W. Entscheidungsfelder der sprachbezogenen Kognitivierung / Wolfgang Tönshoff // Perspektiven des Grammatikunterrichts [C. Gnutzmann, F. G. Königs (Hrsg.)]. – Tübingen : Narr, 1995. – S. 225–246.
 10. Widodo H. P. Approaches and procedures for teaching grammar [Електронний ресурс] / Handoyo Puji Widodo // English Teaching: Practice and Critique. – May 2006. – Volume 5, Number 1. – P. 122–141. – Режим доступу: <http://education.waikato.ac.nz/research/files/etpc/2006v5n1nar1.pdf>
 11. Wysocka M. Zastosowanie metody indukcji Franciszka Bacona w nauczaniu gramatyki języka obcego / Marzena Wysocka // Języki Obce w Szkole. – 2006. – № 4. – S. 28–30.

Плотников Е. А. Индукция и дедукция как методы формирования иноязычной рецептивной грамматической компетенции будущих учителей

В статье анализируются два метода формирования иноязычной рецептивной грамматической компетенции студентов языковых педагогических факультетов и вузов. Указаны преимущества и недостатки данных методов, а также предложены наиболее рациональные пути их использования.

Ключевые слова: рецептивная грамматическая компетенция, индуктивный метод, дедуктивный метод.

Plotnikov Y. O. Inductive and Deductive Methods of Receptive Grammatical Competence Development in the English Teacher Trainees

The article deals with the two methods used in the process of receptive grammatical competence development in the English teacher trainees. The advantages and disadvantages of both methods are described and some possible ways of their utilization are suggested.

Keywords: receptive grammatical competence, inductive method, deductive method.

Прокопчук М. М.

Київський національний лінгвістичний університет (Україна)

ВРАХУВАННЯ ВІКОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УЧНІВ 5 КЛАСУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ В ДРУГІЙ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ

Для успішного формування мовних компетенцій в учнів 5 класу в другій іноземній мові важливо враховувати вікові особливості молодшого підліткового віку. Автор аналізує динамічну структуру особистості учнів цього віку та розглядає такі підструктури як скерованість (інтереси, мотивація навчання), досвід (знання, уміння, навички) та психічні властивості (сприйняття, мислення, емоції, пам'ять).

Ключові слова: перша іноземна мова, друга іноземна мова, мовні компетенції, досвід, мислення, пам'ять, мотивація.

Враховуючи нагальну потребу сучасної людини володіти декількома іноземними мовами, в 2005 - 2006 навчальному році Міністерством освіти і науки України було ініційовано ведення другої іноземної мови (ІМ2) з 5 класу в навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ).

Вирішенню фундаментальних основ навчання ІМ2 в ЗНЗ присвячені роботи І.Л. Бім, М.В. Барішнікова, А.В. Щепілової та ін.

Н. М. Чичеріна, М. В. Баришніков, А. Л. Тіхонова, Н. В. Лучініна, О. В. Ходінова, О. В. Алікіна та ін. досліджували особливості окремих видів мовленнєвої діяльності ІМ2 учнів ЗНЗ. В більшості цих робіт особливості навчання ІМ2 розглядаються через порівняння та зіставлення першої іноземної мови (ІМ1) та ІМ2 з метою з'ясування та попередження інтерференції з боку ІМ1.

В українській науці проблемі навчання ІМ2 присвячена значна низка робіт М. Л. Писанко, М. І. Реутова, О. В. Пінської, Н. С. Форкун, А. О. Анісімової та ін., в яких досліджуються як загальні так і окремі аспекти викладання ІМ2 у вищих навчальних закладах.

Хоча навчання ІМ2 в ЗНЗ України здійснюється тривалий час, зокрема, психолого-педагогічні аспекти навчання ІМ2 учнів 5 класу на сьогоднішній день ще не вивчені на достатньому рівні. Разом з тим розробка ефективної методики навчання ІМ2 учнів молодшого підліткового віку повинна враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів 5 класу, оскільки знання закономірностей пізнавальної діяльності, механізмів засвоєння знань, формування навичок і умінь, мотивація є принциповими для формування усіх компетенцій, що входять до складу іншомовної комунікативної компетенції, в тому числі і мовних компетенцій (МК) в ІМ2, які є об'єктом нашої особливої уваги.

Тому **метою** нашої статті є дослідження вікових особливостей навчання ІМ2 учнів молодшого підліткового віку.

Розглянемо їх відповідно до динамічної структури особистості, запропонованої К. К. Платоновим [3], оскільки в ній враховується фактор навчання в процесі розвитку особистості, а саме ІМ2 виступає як один із чинників формування і розвитку особистості учня.

Розглянемо першу підструктуру – скерованість. В процесі оволодіння основами наук і збагачення життєвого досвіду розвиваються і формуються пізнавальні *інтереси* підлітків. Шкільна практика свідчить, що інтерес до вивчення ІМ2, як ще однієї ІМ, на першому році навчання стимулюється новизною та можливістю робити мовні відкриття шляхом порівняння мовних явищ ІМ1 та ІМ2. Однак без постійної підтримки бажання вивчати ІМ2 інтерес до нового навчального предмету може поступово згасати.

Це пояснюється тим, що 1) учні молодшого підліткового віку ще не можуть реалізувати свої особистісні можливості на уроках ІМ2, вони не завжди можуть керувати своєю увагою, складності виникають і з стійкістю та переключенням уваги [5, с. 154]; 2) в навчальному процесі не здійснюється опора на лінгвістичний та психологічний досвід учнів; та 3) не враховуються в навчальному процесі особливості вікового розвитку учнів 10-11 років та специфіка ІМ2 як засобу спілкування.

Крім того, сучасні дослідження свідчать, що формування інтересів і мотивів навчання тісно пов'язані з задоволенням їх вікових потреб. Підлітку подобається мислити, розмірковувати, досліджувати. Відтак для нього є важливим і зміст, і процес, і способи, і прийоми оволодіння знаннями [5, с. 155]. Крім того, підліток віддає перевагу тим видам навчальної діяльності, які, за його переконанням, роблять його дорослим у власних очах та в очах значущих інших. Найчастіше його приваблюють самостійна робота на уроці, складний навчальний матеріал, можливість самостійно організувати свою пізнавальну діяльність за межами школи. Але дуже часто підліткові не вдається реалізувати нові форми навчальної діяльності, оскільки він ще не володіє способами їх виконання.

Саме в цьому, на нашу думку, йому має допомогти вчитель, підтримуючи і стимулюючи пізнавальні інтереси учнів у вивченні ІМ2, заохочуючи їх подальші зусилля у здоланні мовних і психологічних труднощів вивчення нової мови.

Інтерес до навчальної діяльності тісно пов'язаний з *мотивацією* навчання. Аналіз досліджень Л.І. Божович, Т.І. Лях, З.Н. Никитенко та ін., присвячених проблемі мотивації навчання ІМ, дозволяє зробити висновок про те, що ведучою мотивацією є зовнішня, коли мотиви діяльності закладені поза навчальної діяльності, тобто в соціальних устремліннях

особистості учня.

Але, як зазначає Л.І. Сажко, слід пам'ятати, що внутрішня мотивація діяльності особистості тісно пов'язана з зовнішньою, оскільки особистість є продукт взаємодії соціального середовища та взаємодії з ним [4, с. 35].

Таким чином, завдання вчителя полягає в тому, щоб співвіднести соціальні мотиви особистості учня, в нашому випадку мотиви спілкування, з мотивами внутрішніми, саме з мотивами набуття знань для здійснення діяльності спілкування ІМ2, тобто віднайти такий спосіб організації спілкування на уроках ІМ2, що синтезує в собі зовнішню та внутрішню мотивації та сприяє більш швидкому та ефективному формуванню МК мови, що вивчається.

За допомогою навчання формується і така підструктура особистості як *досвід*. Надаючи характеристику соціальному досвіду підліткового віку, необхідно враховувати те, що особистість учня знаходиться в розвитку і формується під впливом двох основних процесів: 1) в умовах навчальної діяльності; 2) під впливом готового різноманітного соціального досвіду [1, с. 105].

Окрім вищезазначеного, в розпорядженні учнів знаходяться як навчальні уміння, що пов'язані з інтелектуальними процесами (аналізом і синтезом); уміння, пов'язані з організацією учіння та адаптивні уміння, що формуються в учнів молодшого шкільного віку, так і певний навчальний досвід вивчення ІМ1, а саме, робота з підручником, робочим зошитом, книжкою для читання, володіння технологією виконання найбільш розповсюджених видів вправ, робота над текстом, уміння виробляти власні стратегії для засвоєння лексики, володіння прийомами парної, групової форм роботи на уроці.

Однак, необхідно зазначити, що можливість здійснення переносу раніше набутих знань і сформованих в РМ та ІМ1 навичок і умінь в ІМ2 буде залежати від рівня їх сформованості. З'ясування можливостей цього переносу можна здійснити завдяки діагностичним зрізам, проведеним на початку вивчення ІМ2. Зрозуміло, що низький рівень сформованості навчальних умінь буде вимагати додаткових зусиль з боку вчителя та учнів та гальмувати процес навчання ІМ2. І навпаки, перенос цих навичок і умінь повинен значно полегшити роботу вчителя та учнів на уроці та інтенсифікувати навчальний процес.

Таким чином, по-перше, використання таких компонентів навчального мовного досвіду, як лінгвістичний і психологічний, робить процес формування МК ІМ2 більш швидким та допомагає здолати труднощі як мовного, так і психологічного характеру, що виникають при оволодінні ІМ2. По-друге, використання раніше набутого досвіду в РМ та ІМ1 стає дієвим для формування МК ІМ2, якщо використовувати контрастивний підхід до навчання ІМ2, який дозволить виявити подібність знань та навичок в РМ, ІМ1 та ІМ2 і здійснити їх позитивний перенос, тим самим, прискорюючи формування МК ІМ2. З іншого боку, контрастивний підхід до навчання ІМ2 дозволить нейтралізувати інтерференцію, яка гальмує формування фонетичної, лексичної та граматичної компетенцій та компетенції у техніці читання і письма в ІМ2.

Розглянемо наступні психічні властивості особистості молодшого підліткового віку такі як *мислення, сприйняття та пам'ять*, оскільки вони безпосередньо пов'язані з формування умінь і навичок ІМ2.

Як зазначають методисти, серед усіх психічних процесів найбільший вплив на якість оволодіння іншомовним мовлення має мислення – процес відображення у свідомості людини зв'язків і відношень реального світу [2, с. 29].

Згідно з науковими дослідженнями, в учнів 10-11 років збільшується палітра наукових знань, у зв'язку із збільшенням кількості навчальних предметів. Це впливає на процес формування теоретичного мислення учнів. Підліток все більше вчиться усвідомлювати загальні закономірності явищ. Мислення починає вільно переходити від поодинокого через особливе до загального, від випадкового до необхідного, від явищ до

суттєвого в них, від одного визначення сутності до більш глибокого його визначення, що призводить до більш глибокого пізнання дійсності, до розуміння взаємозв'язку її різних моментів, сторін, її сутності. Разом з тим, переходячи в процесі навчання до засвоєння системи теоретичного знання, що вже є "дослідженням самих понять", мислення дитини проходить до більш досконалого усвідомлення закономірностей своїх власних операцій.

За даними психологів, якщо молодші школярі здебільшого працюють з конкретними емпіричними даними, то підлітки все частіше ставляться до всього, як до одного з варіантів можливого. Формальні операції виникають на основі конкретних. Характерною їх особливістю є відмежування форми знання від його змісту. Це означає, що підліток оперує причинно-наслідковими зв'язками незалежно від конкретного змісту завдання. На стадії формальних операцій підліток здатний відкривати закономірності і систематично досліджувати чинники, які зумовлюють певну подію.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що на відміну від молодшого школяра інтелектуальний розвиток підлітків знаходиться на більш високому рівні: учні цього віку спроможні робити порівняння, знаходити спільні та відмінні риси в РМ, ІМ1 та ІМ2, що в свою чергу, може значно прискорити запуск мовленнєвого механізму ІМ2. Але ми ставимо під сумнів той факт, що учні цього віку спроможні самостійно знаходити способи отримання інформації та її збереження у символічній формі, що вони можуть самостійно без керівництва з боку вчителя розвивати виконавчі функції більш високого порядку, зокрема планування, прийняття рішень тощо.

Навчання мови тісно пов'язано з процесами *пам'яті*, оскільки вони вплетені в будь-яку діяльність, в тому числі і в діяльність спілкування.

Згідно з психологічними дослідженнями розвиток пам'яті у підлітковому віці відбувається у напрямі її інтелектуалізації. Порівняльний аналіз мнемічної діяльності молодших школярів і підлітків засвідчив ширший вибір у підлітків прийомів опосередкованого запам'ятовування і частіше їх використання. Вони більш усвідомлено, цілеспрямовано використовують мнемічні прийоми.

Іншими словами, мовленнєва пам'ять підлітка пов'язана з осмисленням, систематизацією навчального матеріалу, з установленням логічних співвідношень. Але, як вже зазначалось вище, цей процес не може бути стихійним, оскільки рівень рефлексії у молодших підлітків не настільки високий, як у старших підлітків.

Успішність роботи пам'яті безпосередньо пов'язана з *емоціями*. Джерело емоцій – в об'єктивній дійсності, в її співвідношенні з потребами особистості [4, с. 43].

Одним із емоційних стимулів для учнів цього віку може бути гра. І хоча в молодшому підлітковому віці гра не є ведучою діяльністю, вона залишається джерелом емоційного стимулу, оскільки несе в собі задоволення від виконання дії, від участі в ній, містить емоційне співпереживання, що, в свою чергу, позитивно впливає на розвиток мисленнєвої діяльності учнів.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо методично доцільним продовжувати використовувати гру як методичний прийом у процесі формування МК ІМ2 у навчальному процесі в 5 класі, оскільки конкретність та образність мислення, що зберігаються в молодшому підлітковому віці, яскрава емоційна забарвленість сприйняття, здатність до наслідування, потреба у фізичних вправах, іграх, задіяні в процесі навчання, розширюють мотиваційне підґрунтя діяльності учнів, активізують довільну уваги та довільне запам'ятовування, а творчий процес мовних відкриттів створюють позитивний емоційний фон вивчення ІМ2.

Все викладене вище дозволяє нам зробити ряд висновків:

1. Когнітивний розвиток у підлітковому віці характеризується розвитком абстрактного мислення, логічної пам'яті, використанням метакогнітивних (пов'язаних із виробленням стилю інтелектуальної діяльності) навичок, що, в свою чергу, дає можливість здійснити позитивний перенос мовних знань (фонетичних, лексичних і

граматичних) та мовленнєвих навичок на рецептивному і продуктивному рівнях з ІМ1 в МК ІМ2 у разі їх тотожності, прискорюючи запуск мовленнєвого механізму ІМ2.

2. Не всі методи і прийоми, які використовувались у молодшому шкільному віці у процесі навчання ІМ1, будуть релевантними для формування МК ІМ2. Крім того, процес засвоєння ІМ2 повинен відбуватися на більш усвідомленому рівні та мати комунікативно-когнітивне спрямування.

3. Можливість робити власні лінгвістичні відкриття на уроках ІМ2 буде задовольняти пізнавальні потреби та інтереси учнів молодшого підліткового віку, підтримувати стійкий інтерес до нового предмету, але цей процес повинен бути спеціально організованим та контрольованим з боку вчителя, в іншому разі, інтерес до навчання ІМ2 може згасати.

4. Враховуючи порівняно невисокий рівень рефлексії у молодших підлітків, важливим є така організація навчального процесу ІМ2, при якій учні чітко розуміють цілі запланованих результатів навчання, в них формується більш високий рівень рефлексії, а оволодіння учнями конкретними прийомами самоконтролю та самокорекції відбувається під контролем вчителя.

Перспективою подальшого дослідження є аналіз лінгвістичних та психолінгвістичних передумов формування МК ІМ2 учнів молодшого підліткового віку.

Використана література:

1. Войтко В.И. Психологическая наука, учитель, ученик. – Киев : Рад. школа, 1979. – 182 с.
2. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : підручник / Л.С. Панова, І.Ф. Андрійко, С.В. Тезікова та ін. – К. : ВЦ “Академія”, 2010. – 328 с. (Серія “Альмамагер”)
3. Платонов К. К. Структура и развитие личности. – М. : Наука, 1986. – 256 с.
4. Сажко Л.А. Обучение устному иноязычному общению с применением ролевой игры в 5 классе средней школы (на материале немецкого языка) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Сажко Лілія Антонівна. – К., 1990. – 237 с.
5. Сорокумова Е.О. Возрастная психология. Краткий курс. – СПб. : Питер, 2007. – 208 с. : ил. – (Серія “Краткий курс”)

Прокопчук М.М. Учет возрастных особенностей учеников 5 класса в процессе формирования языковых компетенций во втором иностранном языке.

Для успешного формирования языковых компетенций у учеников 5 класса во втором иностранном языке представляется важным учитывать возрастные особенности младшего подросткового возраста. Автор анализирует динамическую структуру личности младших подростков и рассматривает такие её подструктуры как направленность (интересы, мотивация обучения), опыт (умения, навыки, знания), психические свойства (восприятие, мышление, эмоции, память).

Ключевые слова: *первый иностранный язык, второй иностранный язык, языковые компетенции, опыт, мышление, память, мотивация.*

Prokopchuk M.M. Responsiveness to 5 class student age peculiarities in second foreign language teaching.

It is important to take into consideration the young teenager age peculiarity in second foreign language teaching. The author analyzes the dynamic structure of young teenager personality and examines such its substructures as tendency (interests, learning motivation), experience (skills, knowledge), psychological peculiarities (perception, mentality, emotions, memory).

Keywords: *the first foreign language, the second foreign language, language competences, experience, mentality, memory, emotions, motivation.*